Беларуская мова

ДЛЯ ЎСТАНОЎ АДУКАЦЫІ З БЕЛАРУСКАЙ МОВАЙ НАВУЧАННЯ І ВЫХАВАННЯ

І КЛАС

Кантрольнае спісванне (15—20 слоў)

Вясной

Наступіла вясна. Прыгрэла ласкавае сонейка. Пасвятлелі аблачыны на небе. Лёгкі ветрык лашчыць твар. Як хораша на вуліцы! (18 слоў)

(Паводле В. Ткачова)

Настаўнік

Дзеці гулялі ў настаўніка і вучня. Першакласнік Паўлік быў настаўнікам. Ён вучыў брацікa Глеба пісаць літары. Прыгожыя літары атрымаліся! (20 слоў)

Новы сад

Каля школы вучні вырашылі пасадзіць дрэвы. Бацькі купілі саджанцы. Дзеці дружна працавалі. Яны пасадзілі яблыні. Прыгожы будзе сад! (20 слоў)

ІІ КЛАС

Кантрольны дыктант (35—40 слоў)

Памочнік

Летам Дзяніс жыў у вёсцы. Кожны дзень хлопчык дапамагаў сваёй бабулі. Ён насіў дровы ў хату, карміў курэй. Разам з сястрой Вольгай паліваў кветкі. Аднойчы нават карову даіў! Радавалася бабуля. Добры расце ў яе памочнік! (36 слоў)

(Паводле У. Ліпскага)

Паведаміць пра пастаноўку коскі ў сказе *Ён насіў дровы ў хату, карміў курэй.*

Клапатлівая Ірына

На дзень нараджэння Ірыне падарылі акварыум з рыбкамі. Кожны дзень дзяўчынка з цікавасцю назірае за рыбкамі. Яны вельмі прыгожыя! Ірына не забывае пакарміць рыбак. Раз на месяц дзяўчынка мяняе ў акварыуме ваду. Ёй дапамагае брат Віця. (38 слоў)

Успаміны пра бабулю

Мама расказала Ульяне пра жыццё бабулі. Аказалася, што бабуля была на вайне! Яна служыла ў арміі. Бабуля лячыла параненых салдат. Пасля вайны бабулю ўзнагародзілі медалём. Расказ мамы ўсхваляваў дзяўчынку. Ульяна доўга распытвала пра вайну і глядзела фатаграфіі. (40 слоў)

(Паводле У. Ліпскага)

Паведаміць пра пастаноўку коскі ў сказе *Аказалася, што бабуля была на вайне!*

ДЛЯ ЎСТАНОЎ АДУКАЦЫІ З РУСКАЙ МОВАЙ НАВУЧАННЯ І ВЫХАВАННЯ

ІІ КЛАС

Кантрольны дыктант (25—30 слоў)

Медыцынская сястра

Марыне надакучыла глядзець вясёлыя фільмы. Яна вырашыла перабраць шафу з цацкамі. Дзяўчынка прышыла лапу мядзведзю. Потым яна перавязала вуха зайчыку. Перабінтавала руку лялцы. Усіх вылечыла Марына! (28 слоў)

(Паводле У. Ліпскага)

Цукеркі

Першыя цукеркі прыдумалі старажытныя егіпцяне. Цукру ў той час яшчэ не было. Начынкай для цукерак служылі салодкія фінікі. Сапраўдныя цукеркі з'явіліся ў Францыі. Яны былі без шакаладу. (28 слоў)

(Паводле М. Пазнякова)

Летам

Мінулае лета Надзя правяла ў вёсцы. Разам з братам Ільёй бегалі па лузе. З бацькамі купаліся ў возеры. З дзядулем хадзілі ў лес па грыбы. Цудоўнае было лета! (29 слоў)

(Паводле У. Ліпскага)

ДЛЯ ЎСТАНОЎ АДУКАЦЫІ З БЕЛАРУСКАЙ І РУСКАЙ МОВАМІ НАВУЧАННЯ І ВЫХАВАННЯ

ІІІ КЛАС

Кантрольны дыктант з дадатковым заданнем (45—50 слоў)

Сумная казка

Настаўніца прапанавала дзецям скласці казку. Першым падняў руку Рыгорка. Хлопчык прыдумаў гісторыю пра дзівосную краіну. Ён трапіў у краіну на чароўным самалёце. Там заўсёды было цёпла,

раслі прыгожыя кветкі. У блакітных азёрах плавалі залатыя рыбкі. Аднак Рыгорку хутка стала сумна. У той краіне не было людзей. (48 слоў)

(Паводле У. Ліпскага)

Паведаміць пра пастаноўку коскі ў сказе *Там заўсёды было цёпла, раслі прыгожыя кветкі.*

Дадатковае заданне

1. Выпішыце з тэксту словы, супрацьлеглыя па значэнні прапанаваным.
I варыянт: весела — ________, апусціў — ________.
II варыянт: холадна — ________, апошнім — ________.
2. Разбярыце словы па саставе.
I варыянт: рыбкі
II варыянт: Рыгорка
3. Падкрэсліце галоўныя члены сказа.
I варыянт: У блакітных азёрах плавалі залатыя рыбкі.
II варыянт: Хлопчык прыдумаў гісторыю пра дзівосную краіну.

Маленькая птушка

Якая птушка самая маленькая ў Беларусі? Гэта жоўтагаловы каралёк. Людзі называюць яго яшчэ паўночным калібры. Важыць птушка каля пяці грамаў. Апярэнне ў каралька вельмі мяккае і пушыстае. На галаве ў птушкі жоўты або аранжавы чубок. Ён нагадвае сапраўдную карону. Дзякуючы ёй, птушка і атрымала сваю назву. (48 слоў)

(Паводле В. Сахвона)

Запісаць на дошцы слова *жоўтагаловы*.

Паведаміць пра пастаноўку коскі ў сказе *Дзякуючы ёй, птушка і атрымала сваю назву.*

Дадатковае заданне

1. Выпішыце з тэксту аднакаранёвае слова да прапанаванага. Абазначце ў словах корань.
I варыянт: пушок
II варыянт: птушыны
2. Знайдзіце ў сказе дзеяслоў, вызначце яго лік і час.
I варыянт: Людзі называюць яго яшчэ паўночным калібры.
II варыянт: Важыць птушка каля пяці грамаў.
3. Падкрэсліце галоўныя члены сказа.
I варыянт: Важыць птушка каля пяці грамаў.
II варыянт: Людзі называюць яго яшчэ паўночным калібры.

Вагі

Сёння амаль у любым прадуктовым магазіне ёсць вагі. Гэта прылада для ўзважвання прадметаў і рэчываў. Першыя вагі з'явіліся вельмі даўно. Канструкцыя іх была простай. Браўся каромысел з дзвюма чашамі. На адну чашу прадавец клаў тавар. На другую чашу ён ставіў гіры. Зараз самымі дакладнымі прызнаны лічбавыя вагі. (48 слоў)

(Паводле А. Бадака)

Запісаць на дошцы слова *дзвюма*.

Дадатковае заданне

1. Разбярыце слова па саставе.
I варыянт: лічбавыя
II варыянт: прадуктовым
2. Знайдзіце ў сказе дзеяслоў, вызначце яго лік і час.
I варыянт: На адну чашу прадавец клаў тавар.
II варыянт: Першыя вагі з'явіліся вельмі даўно.
3. Падкрэсліце галоўныя члены сказа.
I варыянт: Першыя вагі з'явіліся вельмі даўно.
II варыянт: На адну чашу прадавец клаў тавар.

IV КЛАС

Кантрольны дыктант з дадатковым заданнем (65—75 слоў)

Мядзведзь

Мядзведзь — лясная жывёла. Зімой гэты звер спіць у берлагу. Месца для логава мядзведзь падбірае старанна. Часцей за ўсё гэта глухі кут лесу. Бываюць і выключэнні. Мядзведзь можа ўладкавацца на спячку ў стозе сена. Часам звер зімуе ў вялікіх дуплах старых дрэў. Знешне бярлог нагадвае гняздо вялікай птушкі. Ён высцілаецца сухой травой, галінкамі. Залягае мішка ў бярлог заўсёды галавой да выхаду. Так лягчэй пакінуць бярлог вясной. (66 слоў)

(Паводле І. Салавей)

Запісаць на дошцы слова *старанна*.

Паведаміць пра пастаноўку працяжніка.

Дадатковае заданне

1. Падбярыце з тэксту антонімы да прапанаваных слоў.
I варыянт: уваход — ________, маладыя — ________
II варыянт: маленькая — ________, ніколі — ________
2. Знайдзіце ў сказе назоўнікі, вызначце іх склон.
I варыянт: Залягае мішка ў бярлог заўсёды галавой да выхаду.
II варыянт: Мядзведзь можа ўладкавацца на спячку ў стозе сена.
3. Падкрэсліце галоўныя члены сказа.
I варыянт: Часам звер зімуе ў вялікіх дуплах старых дрэў.
II варыянт: Залягае мішка ў бярлог заўсёды галавой да выхаду.

Ульяна і чмель

Ульяна ахвотна ездзіць на дачу. Дзядуля называе яе дачніцай.

Аднойчы Ульяна палівала кветкі. Прысела каля іх і паіла з лейкі. Толькі панама віднелася з кусцікаў. Раптам Ульяна як закрычыць! Кінулася яна да дзядулі. Уся трымціць ад страху. Што здарылася?

Гэта чмель напалохаў дзяўчынку! Ён аблятаў кветкі і ўбачыў каляровую панаму. Вырашыў чмель, што гэта вялізны рамонак. Хацеў на ім нектару пашукаць. Толькі Ульяна адразу не зразумела! (69 слоў)

(Паводле У. Ліпскага)

Запісаць на дошцы слова *нектар*.

Паведаміць пра пастаноўку коскі ў сказе *Вырашыў чмель, што гэта вялізны рамонак.*

Дадатковае заданне

1. Выпішыце з тэксту сінонімы да прапанаваных слоў.
   I варыянт: спужаў — __________, немалы — __________
   II варыянт: калоціцца — __________, спачатку — __________
2. Знайдзіце ў сказе займеннік, вызначце яго лік, асобу і склон.
   I варыянт: Дзядуля называе яе дачніцай.
   II варыянт: Прысела каля іх і паіла з лейкі.
3. Падкрэсліце галоўныя члены сказа.
   I варыянт: Толькі Ульяна адразу не зразумела!
   II варыянт: Ульяна ахвотна ездзіць на дачу.

Дажынкі

Дажынкі — старажытнае свята. Звязана яно з заканчэннем жніва. У гэты дзень людзі ладзілі абрады, танцавалі, спявалі. Жыта дажыналі гуртам. Жнеі ўпрыгожвалі апошні сноп кветкамі і стужкамі. Яны плялі вянкі з каласоў, палявых кветак. Потым з песнямі ішлі ў вёску. Жнеі перадавалі апошні сноп гаспадару. Ён запрашаў талаку за гасцінны стол. У кожнай сям'і на Дажынкі гатавалі шчодрае частаванне. На стол ставілі бліны з маслам, крупяную кашу. Людзі спадзяваліся на добры ўраджай у наступным годзе. (75 слоў)

(Паводле А. Ліса)

Запісаць на дошцы слова *Дажынкі*.

Паведаміць пра пастаноўку працяжніка.

Дадатковае заданне

1. Разбярыце словы па саставе.
   I варыянт: палявых
   II варыянт: крупяную
2. Знайдзіце ў сказе прыметнік, вызначце яго лік, род і склон.
   I варыянт: Жнеі перадавалі апошні сноп гаспадару.
   II варыянт: Ён запрашаў талаку за гасцінны стол.
3. Падкрэсліце галоўныя члены сказа.
   I варыянт: Яны плялі вянкі з каласоў, палявых кветак.
   II варыянт: Жнеі ўпрыгожвалі апошні сноп кветкамі і стужкамі.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Дамашнія рэчы / [аўтар тэксту А. Бадак ; мастак В. Дзятко]. — Мінск : Мастацкая літаратура, 2017. — 36 с.
2. Ліпскі, У. С. Сакрэты колераў вясёлкі : апавяданні, казкі, вершы / У. С. Ліпскі. — Мінск : Адукацыя і выхаванне, 2014. — 120 с.
3. Народны каляндар школьніка : тэматычны зборнік мастацкіх твораў / уклад. П. Грынчанкі. — Мінск : Мастацкая літаратура, 2018. — 159 с.
4. Пазнякоў, М. П. Хто прыдумаў і калі? : з гісторыі тэхнікі, транспарту і рэчаў / М. П. Пазнякоў. — Мінск : Коларград, 2017. — 100 с.
5. Салавей, І. А. Буры гаспадар лясоў : для малод. шк. узросту / І. А. Салавей. — Мінск : Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі, 2017. — 32 с.
6. Сахвон, В. В. Птушыны калейдаскоп : для малод. шк. узросту / В. В. Сахвон. — Мінск : Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі, 2017. — 32 с.
7. Ткачоў, В. Ю. Незвычайны дыктант : апавяданні : для малод. шк. узросту / В. Ю. Ткачоў. — Мінск : Мастацкая літаратура, 2004. — 47 с.

Н. М. АНТАНОВІЧ,
дацэнт кафедры беларускага і рускага мовазнаўства факультэта пачатковай адукацыі БДПУ імя М. Танка, кандыдат педагагічных навук, дацэнт